

จิตวิทยากับ

ผู้หญิง :

บทวิเคราะห์และวิพากษ์

กาญจนा แก้วเทพ*

การกดขี่สตรีนั้นมีมาตั้งแต่ยุคสมัยเริ่มแรกของมนุษยชาติ ดังเช่นหลักฐานที่เราค้นพบว่า ผู้หญิงจะถูกใช้เป็นเครื่องแลกเปลี่ยนระหว่างเผ่าต่าง ๆ (เช่นในลังคอมจีน) แต่ทว่า สังคมในแต่ละยุคแต่ละสมัย จะมีรูปแบบ วิธีการ และการให้เหตุผลที่จะกดขี่สตรีแตกต่างกันออกໄไป

เราจะจะแบ่งวิัฒนาการของรูปแบบ วิธีการ และการให้เหตุผล เพื่อที่จะกดขี่สตรีออกได้เป็น 3 ขั้นตอน หยาบ ๆ คือ ยุคของการสร้างนิทานปรัมปราคติ (Myth) ยุคของการสร้าง Stereotype และยุคของจิตวิทยาของผู้หญิง (Psychology of women) ¹

ยุคเริ่มแรกของการสร้างภาพพจน์ของผู้หญิงในลัง-คุม ใช้รูปแบบของการสร้างนิทานปรัมปราคติ เริ่มตั้งแต่ประวัติศาสตร์ของการเมืองมนุษยชาติคู่แรก ของคริสต์ศาสนา อีฟ ซึ่งถือว่าเป็นผู้หญิงคนแรกของโลก คือภาพพจน์ของผู้หญิงที่หูเบา เชือฟังคำหลอกหลวงของปีศาจ และเป็นผู้นำเอาความทุกข์ร้อนมาสู่มนุษยชาติ เช่นเดียวกับเทพนกรณัมกรีกเรื่อง Pandora สตรีผู้เปิดกล่องแห่งความชั่วร้าย ทุกอย่างเจ็บป่วยให้มาบังเกิดแก่มนุษย์ นอกจากหน้าอไปจากลักษณะที่ตกเป็นเหยื่อ (Victim) ผู้ต้องรับผิดชอบต่อความล่วงร้ายกันหลาย ที่อุบัติขึ้นในมวลมนุษย์แล้ว ภาพพจน์ของผู้หญิงในนิทานปรัมปราคติเหล่า

*สภากาชาดกแห่งประเทศไทยเพื่อการพัฒนา

แก่ชั้นกัญพี ผู้ซึ่งได้คุณลักษณะปักษรของเดิมลงด้วย วิธีการบรรจุคุณภาพ “ความเก่าเทียมและความเสมอภาคของมนุษย์ทุกเพศ ทุกวัย ทุกชั้นวรรณะ” เพื่อแสดง หาพันธุ์มิตร จากคนทุกกลุ่ม ในการต่อสู้กับอำนาจเก่า แต่ในอีกด้านหนึ่ง ชั้นกัญพี (หลังจากได้รับชัยชนะแล้ว) ก็ยังได้อาภัยความเหลือมล้างทางเพศ ชั้นวรรณะที่มีอยู่ด้วยเดิม มาแสดงภาพประโภชน์แก่ตน แต่ว่า จะต้องดำเนินการให้แนบเนียนและแฟรงเร้น ในการนี้ บรรดาศาสตร์ต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง วิชาจิตวิทยา ได้มีบทบาทสูงเด่นมากในการช่วยเหลือให้การกดดัน และ การเอาเปรียบสนธิ อย่างแฟรงเร้น สามารถดำเนินไปได้ด้วยดี³ ดังจะได้แสดงรายละเอียดต่อไป

รากฐานสำคัญ ของทฤษฎีจิตวิทยา

ทฤษฎีที่ถือว่าเป็นรากฐานสำคัญของวิชาจิตวิทยา (โดยเฉพาะในส่วนที่เกี่ยวข้องกับปัญหาผู้หญิง) มีอยู่ 2 ทฤษฎี คือ ทฤษฎีชีวภาพ-ธรรมชาติ และทฤษฎีบุคลิกภาพ ในที่นี้จะพิจารณารายละเอียดของแต่ละทฤษฎีไปตามลำดับ

ทฤษฎีจิตวิทยาบุคลิกภาพ จะอยู่ใต้影响ของแนวความคิดแบบหน้าที่นิยม (Functionalism) ที่เน้นเรื่อง การปรับตัว ของปัจจุบันบุคคลเป็นสำคัญ และได้ผนวก เอาแนวความคิดเรื่องทฤษฎีวัฒนาการเข้าไปด้วย ทำให้เกิดเป็นทฤษฎีจิตวิทยาที่เน้นเรื่องลักษณะที่เป็น ธรรมชาติของตัวนิรภัยภาพ เนื้อความหลัก ๆ ของทฤษฎีก็คือ “หญิงและชายมีความแตกต่างกันโดยธรรมชาติ อันสืบเนื่องมาจากการลักษณะทางชีวภาพ ไม่ว่าจะเป็นขนาดของมันสมอง ชนิดของกล้ามเนื้อ หรือประสาท ของยอมรับไม่ที่มีอยู่ในร่างกายของมนุษย์แต่ละเพศ “บรรดาผลการทดลองค้นคว้าวิจัย เกี่ยวกับความแตกต่างทางด้านชีวภาพระหว่างเพศล้วนแต่ให้ข้อมูลสนับสนุนและยืนยัน

ถึงความเชื่อตัวเดิม 2 ประการใหญ่ ๆ ในสังคมในส่วนที่เกี่ยวข้องกับผู้หญิงคือ ลักษณะความต่ำต้อย (inferiority) ของผู้หญิง และสถานที่ที่เหมาะสมที่สุดสำหรับผู้หญิงคือบ้าน⁴

จากการวัดขนาดของหัวสมองจะพบว่า ขนาดของสมองชายจะใหญ่กว่าของหญิง ดังนั้นจึงมีข้อสรุปตามมาว่า ผู้ชายจะฉลาดกว่า มีขีดความสามารถสูงกว่าและประสบความสำเร็จในอาชีพการทำงานมากกว่าผู้หญิง นอกจากนั้นเกี่ยวกับการค้นพบ สมมติฐานเรื่องความหลากหลาย (variability hypothesis) ซึ่งระบุว่าเพศชายจะมีการเปลี่ยนแปลงออกจากการเกณฑ์ปกติสูงกว่าผู้หญิงมาก หมายความว่า ในเรื่องที่เกี่ยวกับความเฉลียวฉลาดด้านสติปัญญา นั้นผู้ชายจะมีโอกาสที่ฉลาดอย่างมากจนถึงขั้นปิงปอนด์ หรือ ฉลาดน้อยมากจนถึงขั้นปิงปอนด์อย่างมาก นักวิจัยหรือ ศูนย์กว่าผู้หญิงนี้ ทำให้เกิดข้อสรุปว่า ความเป็นอัจฉริยะนั้น ผู้ชายด้วยได้แต่เฉพาะในเพศชายเท่านั้น ส่วนผู้หญิงนั้นจะมีระดับสติปัญญาปานกลาง “ไปเรื่อย ๆ ” ตามเกณฑ์ปกติ

ในปัจจุบันนี้ การใช้ขนาดของมันสมองเป็นตัวชี้วัดในการวัดระดับสติปัญญา นั้น เป็นประเด็นที่ถูกตั้งข้อสงสัย กันอย่างมาก นอกจากนั้น การทดลองทางด้านจิตวิทยาที่เกี่ยวกับระดับสติปัญญาของผู้หญิงนั้น ก็เหมือนกับข้อพิสูจน์ยืนยัน ที่เกี่ยวข้องกับผู้พรรณ เขื้อชาติ ฯลฯ เช่น ผลการทดลองที่ว่าคนผิวดำมีสติปัญญาต่ำกว่าคนผิวขาว คนในโลกที่สาม โถ่กว่าคนในโลกที่หนึ่ง เด็กที่อยู่ในชนบทมีพัฒนาการทางสติปัญญาช้ากว่าเด็กที่อยู่ในเมือง เด็กที่มาจากครอบครัวที่ร่าเริง มักจะเฉลียวฉลาดกว่าเด็กที่มาจากครอบครัวที่ยากจน เป็นต้น (ในที่นี้เราจะละเว้นไม่กล่าววิพากษ์วิจารณ์ถึงกระบวนการการที่ให้ได้มาซึ่งข้อสรุปเหล่านี้ ซึ่งบรรจุไปด้วยอคติที่ลามเอียง หักที่รู้ด้วยตา และไม่รู้ด้วยตา) เมื่อพิจารณาถึงผลลัพธ์ต่อเนื่องจากข้อกล่าวหาที่ว่า สตรีมีสติปัญญาต่ำกว่าบุรุษ จะเห็นได้ว่า ข้ออ้างนี้จะปิดโอกาส และความก้าวหน้า ในชีวิตของผู้หญิงอย่างมาก many เอลิเนอร์ แมคโคบ⁵ (Elenor

Maccooby) ทำการทดลองวิจัยพบว่า (ทั้ง ๆ ที่ขนาดสมองของเด็กหญิงและเด็กชายแตกต่างกัน) เด็กหญิงและเด็กชายจะไม่มีความแตกต่างกันทางสติปัญญาเลย จนกระทั่ง มาถึงขั้นมีร้อยปีล่า� ในระดับขั้นนี้ เด็กหญิงส่วนมากจะเริ่มเรียนบางอย่างไม่ได้ดี เช่น การใช้เหตุผลทางคณิตศาสตร์ และหลังจากนี้ไป ความสามารถในการสร้างสรรค์ของเด็กหญิงจะลดต่ำลงไปอย่างรวดเร็ว ข้อค้นพบดังกล่าวเนื่องจากให้ข้อสรุปแก่เราได้ว่า บัดจัยด้านชีวภาพ เช่นขนาดของสมองนั้น ไม่ได้เป็นตัวกำหนดระดับสติปัญญา หรือความถนัดแต่ประการใด หากแต่เป็นความคาดหวังของสังคมต่างหากที่มีอิทธิพลต่อความเชื่อถือทางคณิตของคนแต่ละเพศ ดังนั้นผู้หญิงเร่างกายยังไม่ใช่ความสามารถ ตราบจนกระทั่งเมื่อเสื้อเออได้หลงเขื่อยมองรับว่า เพศของตนเป็นเพศที่ต้องสติปัญญา เมื่อนั้นแหละ ที่เธอจะตั้งต้นใช้ความสามารถปัญญาอย่างแท้จริง

เมื่อพิจารณาดูเบื้องหลังของการสร้างมายาคติที่ว่า หญิงเป็นเพศที่ต้องสติปัญญากว่าชาย โดยวิเคราะห์ให้เชื่อมโยงกับระบบสังคมส่วนใหญ่ เราก็จะพบความสอดคล้องต้องกันระหว่างระบบการแบ่งงานในสังคม กับมายาคติดังกล่าว วิัฒนาการของสังคมมนุษย์ ได้ทำการแบ่งแยกแรงงานชายและแรงงานสมองออกจากกัน และได้ให้คุณค่าของแรงงานสมองเหนือกว่าแรงงานชาย ดังนั้น เมื่อเพศชายมีลักษณะทางกายภาพของสมองที่เหนือกว่าผู้หญิง ก็แสดงว่า ธรรมชาติได้ระบุมาแล้วว่า ให้ผู้ชายเป็นเพศที่จะทำงานด้านการใช้สติปัญญา ด้านการใช้ความคิดหรือรวมและสร้างสรรค์ ส่วนผู้หญิงนั้นก็ต้องทำงานที่ใช้แรงกาย (งานภาคเต็ม เชิดล้ำ พิมพ์ดี งานบริการต่าง ๆ) ที่ไม่ต้องใช้สติปัญญามากนักเพียงแต่ใช้ความอดทน และความสนใจส่วนอก็พอแล้ว ด้วยเหตุนี้ เรายังเห็นได้ว่า มายาคติดังกล่าวไม่ได้เกิดขึ้นมาอย่างเลื่อนลอย หากแต่เกิดขึ้นมาเพื่อรับใช้ระบบการแบ่งงานตามเพศในสังคมนั้นเอง

นอกเหนือจากเรื่องขนาดของสมองแล้ว ลักษณะ

ทางชีวภาพที่สำคัญอีกด้วยหนึ่งซึ่งถูกนำมาใช้อธิบายเรื่องความแตกต่างระหว่างเพศ ได้แก่ตุ๊กกะภูร์โมนเพศ⁶ ทุกภูนิมีใจความว่า หญิงและชายมีฮอร์โมนเพศที่แตกต่างกัน และฮอร์โมนเพศเหล่านี้จะมีผลต่อร่างกาย ดังนั้น ทั้งหญิงและชายจึงมีความแตกต่างทางสมองตั้งแต่เกิดมาในที่นี้ เราจะต้องยอมรับความจริงทางสรีระว่า หญิงและชายจะต้องมีฮอร์โมนเพศที่แตกต่างกันอย่างแน่นอน แต่ทว่าการที่ฮอร์โมนเพศเหล่านั้นจะส่งผลไปกำหนดพฤติกรรมอื่น ๆ ของผู้หญิงและชายหรือไม่ อย่างไรนั้น เป็นเรื่องที่จำเป็นต้องตรวจสอบให้แน่ชัดเสียก่อน ตัวอย่าง เช่น ฮอร์โมนเพศที่ชื่อเทสโตรอโนน (Testosterone) นั้น ในเพศชายจะมีฮอร์โมนชนิดนี้มากกว่าเพศหญิง และนักจิตวิทยาสรีระหลายท่านได้กล่าวข่ายความว่า ผลกระทบของฮอร์โมนเพศตัวนี้ จึงทำให้ผู้ชายมีพฤติกรรมก้าวร้าว แข็งขัน บ่อมี่ มีความสามารถที่จะล่าสัตว์ ความสามารถที่จะทำงานเพื่อสาธารณะ และมีลักษณะที่เป็นชายอีน ๆ ได้มากกว่าผู้หญิง สตอร์ช (Storch) ได้ได้ยังการขยายความดังกล่าวว่า ในสัตว์เลี้ยงลูกด้วยนมตัวผู้ที่อยู่ในสายเจริญพันธุ์จะมีเทสโตรอโนนมากกว่าตัวเมีย แต่ก็ไม่ปรากฏว่าสัตว์ผู้เหล่านั้นจะมีพฤติกรรมเป็นผู้ล่า หรือก้าวร้าวกว่ากันว่าตัวเมียเลย (เช่น กระต่าย) และการณ์กลับตรงกันข้ามว่า ในสัตว์เลี้ยงลูกด้วยนมทั้งหลายตัวเมียมักจะเป็นฝ่ายล่าสัตว์มากกว่าสัตว์ที่อยู่ใน species primate ทั้งหลาย ตัวเมียมีลักษณะตัวที่กว้าง แข็งขัน บ่อมี่ มากกว่าตัวผู้กัง ๆ ที่มีเทสโตรอโนน้อยกว่า ดังนั้นเราจึงสามารถสรุปได้ว่าเทสโตรอโนนมิใช้ตัวกำหนด “พฤติกรรมแบบผู้ชาย” ได้อย่างแน่นอน

ข้ออ้างเกี่ยวกับทุกกะภูร์โมนเพศของผู้หญิงที่ยังคงมีอิทธิพล เชื่อถือกันอย่างกว้างขวาง คือความเชื่อเกี่ยวกับเรื่องการมีประจำเดือนและระบบสืบพันธุ์ของผู้หญิง ในสังคมบังคับของเราระได้สร้างความเชื่อขึ้นมาว่า ระบบสืบพันธุ์และระบบการมีร้อนเดือนตามธรรมชาติของผู้หญิง ทำให้ผู้หญิง “กล้ายเป็นคนชี้โคร อ่อนแย เจ้าอารมณ์ ใจคอกโอลิไม่นั่นเอง” ไม่ว่าจะเป็นสตรีที่เริ่มมีรอบเดือน ระยะที่กำลังมีรอบเดือน ระยะตั้งครรภ์หรือระยะที่

ตลอดจนการเป็นผู้ที่ต้องรับผิดชอบต่อการคงอยู่ของครอบครัว ขอให้ดูด้วยอย่างคุ้มค่ากับวิธีการครองเรือนต่อไปนี้

“ความรักของหญิงและชายนั้นแตกต่างกัน ฝ่ายชายจะเป็นฝ่ายที่เกิดความพึงพอใจรักใคร่และความสนใจได้เร็ว และหลังจากแต่งงานแล้วก็จะจากลงอย่างรวดเร็วชั่วันกัน และแปรเปลี่ยนไปเป็นความสนใจและเห็นใจส่วนฝ่ายหญิงจะลับกัน คือจะเริ่มต้นด้วยความสนใจเห็นใจ และเมื่อได้อยู่ร่วมกันแล้วจึงเกิดความรัก ดังนั้นตรงจุดที่ความรักใคร่สนใจของฝ่ายชายเจือจากลงแล้ว ต้องให้ภาระการทำด้วยหัวใจมีคุณสมบัติที่ดี รู้จักผ่อนล้นผ่อนยาวย รู้จักเข้าอกเข้าใจ และเป็นแม่บ้านแม่เรือน จะได้ดึงดูดใจชายเอาไว้ได้”

ทัศนะดังกล่าวนี้ตีความได้ 2 ประการคือ ผู้หญิงเราไม่เป็นฝ่ายที่จะรู้จักสร้างสรรค์ความรักขึ้นมาได้เอง นอกจากรากจะเป็นฝ่ายตอบสนอง (อุกรักษ์) และประการที่สองหลังจากอยู่กินกันไปแล้ว ผู้หญิงจะต้องเป็นฝ่ายรับผิดชอบในการประคองชีวิตครอบครัวให้อยู่รอดตลอดไป เพราะเป็นธรรมชาติของผู้ชายที่จะหมดความรักแล้วหลังแต่งงาน

จาก “ความแตกต่างระหว่างเพศ” ไปสู่ “ความไม่เท่าเทียมระหว่างเพศ”

ท่ามกลางการตอบโต้ทางทฤษฎีจิตวิทยาเกี่ยวกับผู้หญิงที่ดำเนินไป มาจากตีเกี่ยวกับเรื่อง “ความแตกต่างระหว่างเพศ” จากทางทฤษฎีจิตวิทยา ก็ได้แปรเปลี่ยนมาเป็น “ความไม่เท่าเทียมระหว่างเพศ” เพื่อตอบย้ำคติทางเพศที่เคยมีมาก่อนในสังคม กระบวนการนี้ดำเนินไปโดยใช้หลาย ๆ มาตรการ เช่น มาตรการการสร้าง “ความเป็นหญิง” และ “ความเป็นชาย” ซึ่งมាយอย่างแยก

เด็ดขาดออกจากกัน และมีหลักที่สังเกตได้อย่างชัดเจน ที่สุดว่า “อะไรที่เป็นชายแสวง ย่อมมีลักษณะต้องการที่เป็นหญิงแสวงย่อมมีลักษณะไม่ต้องการ” ด้วยเช่น บรรดาลักษณะที่ส่อแสดงถึง “ความเป็นหญิง” ที่เกิดมาจากการ “อิจฉาวัยเด็กชาย” ได้แก่ ลักษณะชอบทำร้ายตนเอง (masochist)²⁸ ลักษณะหัวอ่อนยอมจำนน (submissive) ลักษณะเนือยเนือย (passivity) ลักษณะที่ต้องพึ่งพาขึ้นต่อผู้อื่น (dependency) ลักษณะที่มีระบบ superego อ่อนแอ จึงไม่สามารถจะควบคุมโน้มธรรมของตนเองได้ ความสามารถที่จะทำงานสร้างสรรค์ชดเชย (sublimation) มีน้อย มีความสำนึกทางสังคมต่ำ อ่อนแอกหง้าวร้ายและจิตใจไม่ค่อยมีความรู้สึกเกี่ยวกับเรื่อง “ความยุติธรรมทางสังคม” มีแต่ความประณานะถูกรักมากกว่าจะเป็นฝ่ายรักคนอื่นก่อน (narcissistic wish)²⁹ บรรดาลักษณะที่กล่าวมาหักหมัดนี้ล้วนแต่เป็นคุณลักษณะที่ต้องคำหักล้วนในสายตาของสังคม ส่วนคุณลักษณะที่ต้องกันข้ามหักหม้ายเหล่านี้ก็คือองค์ประกอบของ “ความเป็นชาย” นอกจากนั้นก็ยังเป็นเรื่องที่น่าขับขันแต่หัวเราะไม่ออกของผู้หญิงที่ว่า สังคมได้ขานนามบรรดาพฤติกรรมเหล่านี้เอาไว้ว่า “บทบาททางเพศ” (sex roles) เพื่อให้ทุกคนปฏิบัติตาม ซึ่งก็หมายความว่า ผู้หญิงต้องปฏิบัติตามให้ด้วย จึงจะมี “บทบาททางเพศ” ที่เหมาะสม (ดังจะกล่าวในตอนต่อไป)

อันที่จริง แม้แต่การแยกความแตกต่างระหว่างหญิงกับชายออกจากกัน ก็ยังคงเป็นความเชื่อที่ผิดๆ อยู่มาก ดังเช่นที่ นาโอมิ ไวลส์ตีน (naomi weisstien) ได้เคยทำการทดลอง ด้วยการเข้าชั้นเรียนวิชาจิตวิทยาว่า ด้วยการแยกความแตกต่างระหว่างเพศหญิงและชายมาอย่างหนักเป็นเวลาเดือนครึ่งร่วมกันเพื่อนๆ อีก 20 คน แต่เมื่อทำการแยกค่าตอบจากแบบทดสอบ TAT ออกเป็นเพศหญิงและเพศชาย (โดยไม่รู้ว่าท่านมาก่อนว่าคำตอบใดเป็นของเพศใด) ก็ปรากฏว่ามีนักเรียน 4 คน

ช่วยประเทืองบัญญา พัฒนาจากงานบ้านทำให้ผู้หญิงไม่มีเวลาเช่นผู้ชายที่จะเพิ่มเติมความก้าวหน้าทางการงาน ดังนั้นการขาดโอกาสทางสังคมต่างหากที่เป็นตัวอธิบายการหยุดพัฒนาสติปัญญาของผู้หญิง มีใช้ทัศนคติที่เนื้อหาของผู้หญิงแต่ละคน³⁴

ในท้ายที่สุด เรายังคงคำถาวรที่สำคัญที่สุดว่า “ผู้หญิงเราเป็นผู้หญิงมากทั้งแต่แรกเกิด หรือได้มาถูกทำให้เป็นผู้หญิงในภายหลัง” สำหรับproxied ได้ให้คำตอบไว้บางส่วน ดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้นว่า “ความเป็นหญิงและความเป็นชายนั้นถูกสร้างขึ้นมาในวัฒนธรรม” และสำหรับ ซิโนน เดอ โบวาร์ (Simone de Beauvoir) ได้ให้คำตอบเอาไว้สำหรับเฉพาะกรณีของสตรีว่า “เรามิได้เกิดมาอย่างเป็นผู้หญิง หากแต่เราได้มาถูกเย็บผู้หญิงในภายหลัง”

หลังจากการสร้างความเชื่อเรื่อง “ความแตกต่างระหว่างเพศ” “บทบาททางเพศ” ขึ้นมาแล้ว สังคมก็มีกระบวนการทางสังคม 2 กระบวนการที่ช่วยสืบทอดความเชื่อ ความรู้สึก และการประพฤติปฏิบัติจากคนรุ่นหนึ่งไปยังคนอีกรุ่นหนึ่ง กระบวนการทั้งสองนั้นก็คือกระบวนการหัดเด็กทางสังคม (Socialization process) และกระบวนการควบคุมทางสังคม (Social control)

กระบวนการ หัดเด็กทางสังคม

เมื่อเวลาเปิดตำราจิตวิทยาพัฒนาการเล่มใดเล่มหนึ่งออกดู เราจะได้พบข้อความที่บรรณาจิตความที่คล้ายๆ กันดังนี้คือ

ในการจะเล่นของเด็ก เด็กหญิงจะนิยมเล่นเสียงแบบมารดา เธอจะชอบเล่นบ้านสมมติ ชอบเล่นตุ๊กตา

โดยสมมติว่าเป็นน้อง เรื่องที่เล่นจะเป็นเรื่องภายในบ้าน (home-oriented) ส่วนเด็กผู้ชายนั้นนิยมการเล่นที่ต้องแสดงความกล้าหาญ เช่น เล่นใบสิ่งจับไข่ ชอบเล่นเรื่องราวที่อยู่นอกบ้านออกไป และเด็กชายจะเส่นเงมส์ที่แสดงความก้าวหน้ามากกว่าเด็กหญิง.....

.....ส่วนความสนใจในการเลือกหนังสืออ่านนั้น จะขึ้นอยู่โดยตรงกับเพศของเด็ก เด็กชายจะชอบเรื่องที่ตื่นเต้น เช่น การสู้รบ และแสดงความกล้าหาญตามลักษณะเด็กชาย ส่วนเด็กผู้หญิงจะชอบเรื่องสนุก ๆ ของธรรมชาติรอบตัว ชีวิตสัตว์.....

.....เมื่อย่างเข้าสู่วัยรุ่น เด็กหญิงจะชอบอ่านบทกลอน คำประพันธ์ บทละคร ความเรียง ส่วนเด็กผู้ชายจะชอบเรื่องตื่นเต้น ผจญภัยสืกสับวิทยาศาสตร์และพากจักรกล เด็กชายจะอ่านหนังสือกว้างขวางมากกว่าเด็กหญิง.....

.....เมื่อมีการเล่นร่วมกันเป็นกลุ่ม เด็กผู้ชายจะเล่นเป็นหัวหน้ากลุ่ม จะแสดงความเข้มแข็งกล้าหาญ ส่วนเด็กผู้หญิงจะแสดงความอ่อนหวาน น่ารักเรียบร้อย.....

กระบวนการทางสังคมก็หมุนที่ได้กล่าวมาข้างต้นนี้แหลก เราเรียกว่า “กระบวนการหัดเด็กทางสังคม” อันอาจถือได้ว่าเป็นมาตรการอันแรกระดูดที่สังคมจะทำการถ่ายทอดโครงสร้างทางจิต - เพศ (psycho - sexual structure) ที่สอดคล้องกับสภาพทางสังคมให้แก่คนแต่ละรุ่นให้ต่อเนื่องกันไป ปรากฏการณ์ที่เล่ามาข้างต้นนี้

ไม่ว่าจะเป็นการเล่น การเลือกหนังสืออ่าน ฯลฯ มีใช่เกิดมาจากการสืบทอดความธรรมชาติ หากแต่เกิดมาจากการเลียนแบบเอาอย่าง (identification) การให้รางวัลและการลงโทษ (reinforcement) เป็นต้น กระบวนการเหล่านี้มิใช่เป็นเพียงการถ่ายทอดทางอุตมภารท์ หากแต่เป็นภาคปฏิบัติการที่เกิดขึ้นจริงในชีวิตประจำวันทุกๆ วัน เส้นทางการใช้ชีวิตของเด็กผู้หญิงจะถูกกำหนดเอาไว้เลยว่า กิจกรรมที่จะอ่องอาจทำทุกอย่างในชีวิตทุกๆ วันนั้น จะต้องเป็นไปตามแผนที่ชีวิตที่สังคมคาดเอาไว้ให้ดังนี้

“ วงจรชีวิตของผู้หญิงก็คือ มีครั้งยังเป็นสาวโสด ก็เริ่มปรุงแต่งเส้นทางเพศเพื่อดึงดูดใจชาย ตามมาด้วยการแต่งงานเป็นผู้หญิง ต่อจากนั้น เธอจะได้สามารถวางแผนการและกะโครงสร้างในชีวิต และท้ายสุดก็ยืนชมอยู่กับการทุ่มเทเลี้ยงดูบุตร และปวนนิบัตรสามีอย่างไม่เห็นแก่เห็นด้วย ”

แน่นอนว่าเราไม่สามารถจะปฏิเสธได้ว่า ร่างกายของเด็กหญิงและเด็กชายนั้นแตกต่างกัน แต่ว่าสิ่งที่ทำให้ความแตกต่างนี้มีความหมายยิ่งมา ได้แก่ ปฏิกริยาของพ่อแม่ต่างหาก ดังนั้นกระบวนการขัดเกลาทางสังคมจึงเป็นเรื่องทางด้านวิทยา - สังคม มิใช่ลักษณะทางชีวภาพดังเช่นที่เคยเข้าใจกันมา

การควบคุมทางสังคม

ในเรื่องที่เกี่ยวกับการประพฤติปฏิบัติให้เหมาะสมกับเพศของตนนั้น ดูจะเป็นเรื่องคุณภาพด้านความเชิงทางทุกสังคม ดังเช่นที่เราได้แสดงมาให้เห็นคร่าวๆ บ้างแล้วว่า หากผู้หญิงไม่ยอมกำหนด “ บทบาท (ที่เสียเปรียบ) ทางเพศ ” ที่สังคมกำหนดมาให้แล้ว สังคมที่

กำลังเห็นเป็นอยู่ในปัจจุบัน จะไม่มีวันดำเนินต่อไปได้ด้วยเหตุนี้ ผู้โดยรวม (โดยเฉพาะผู้หญิง) ที่ไม่ปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ทางเพศที่สังคมวางไว้ ก็จะได้รับการลงโทษด้วยรูปแบบที่เบาที่สุดไปจนถึงหนักที่สุด เรายังสามารถที่สองของสังคมนี้ว่า “ การควบคุมทางสังคม ” ซึ่งเป็นมาตรการที่หนักหน่วงกว่า และใช้ความคุ้กคามมาตรการการขัดเกลาทางสังคม หรือใช้ในกรณีที่มาตรการแรกใช้การไม่ได้แล้ว เป็นที่น่าสังเกตว่า ในวิชาจิตวิทยามักจะพูดถึงกระบวนการขัดเกลาทางสังคม แต่มักจะละเว้นไม่กล่าวถึงการควบคุมทางสังคม

มาตรการการควบคุมทางสังคมที่ริ่มต้นเห็นเดียว กับมาตรการแรก กล่าวคือ ได้มีการระบุลักษณะของ “ ความเป็นหญิง ” เอาไว้อย่างชัดเจนและว่า “ ผู้หญิงเป็นเพศที่ใจคอโลเลไม่หนักແเนื่องมั่นคง เจ้าแห่งเสนงอน เจ้าอารมณ์ ไม่มีเหตุผล ไม่นั่งถือหลักการ อ่อนแอก ไม่สร้างสรรค์ ต้องพึ่งพาผู้อื่น ไม่ค่อยเฉลียวฉลาด ควรจะอยู่บ้านมากกว่าจะออกไปทำงานข้างนอก ยอมคนอื่นยำเยี้ย มีสัญชาตญาณในการให้ความสุขแก่คนอื่นในทุกด้าน ไม่ว่าจะเป็นทางเพศ ทางสังคม ทั้งทางอาชีพและความเป็นแม่ ไม่ก้าวร้าว ไม่ชอบการแข่งขัน อดทน ชอบทำงานเรียนๆ ทำงานซ้ำซากได้ดี... ” ต่อจากนั้นก็ได้กำหนดเพิ่มเติมเอาไว้ว่า หากหญิงได้เลือกหนทางชีวิตของตนให้เหมาะสมกับความเป็นหญิงดังกล่าว เช่น อยู่กับเหย้าฝ่าเรือน ทำงานด้านบริการ ทำงานรับคำลั่ง ฯลฯ ก็จะมีชีวิตที่ผาสุก เมื่อนเด็กน้อยที่ไร้ความทุกข์ได้ และเป็นสัตว์โลกที่น่ารักประดับสังคมนี้

จะไร้จะเกิดขึ้นกับบรรดาสตรี “ นอกรอ ” ที่ไม่ยอมดำเนินชีวิตตามแผนที่สังคมวางเอาไว้ให้ การข่มชูในรูปแบบต่างๆ เป็นวิธีการจัดการกับสตรีนอกรอ เหล่านี้เป็นอันดับแรก เช่น ในหนังสือเรื่อง Sex in Education ของ Dr. Edward Clarke ซึ่งเป็นหนังสือที่มีอิทธิพลเลื่องหนึ่ง ได้เสนอทางดุษฎีว่า กิจกรรมที่ใช้สมองอย่างมากๆ จะทำลายความสามารถในการสืบพันธุ์

ของสตรี กล่าวคือ สตรีที่เรียนหนังสือชั้นสูง ๆ มักเกิด การตีบดันหรือแคระแกร็นที่มีลูก ทำให้มีความรู้สึก หรือไม่มีความสนใจทางเพศ ส่วนใหญ่มักจะเป็นหมัน หรือกล้ายเป็นสาวกึ่ก กฤษฎีกกล่าวว่า วิทยาศาสตร์ ได้ยืนยันแล้วว่า สตรีที่พยายามทำตัวเป็นผู้ชายแก่เรียน เหล่านี้ กำลังจะต้องสูญพันธุ์ไปในที่สุด³⁵

ถ้าหากมีการเข้มข้นดังกล่าวแล้วยังไงเช่นกัน ผู้หญิง ที่ปฏิเสธภาพพจน์ที่สังคมมอบหมายมาให้ก็จะได้รับ การประนามในรูปแบบต่าง ๆ จากสังคม เพื่อให้ผู้หญิงเหล่านี้เกิดความรู้สึกผิด และเปลี่ยนการกระทำ เสียใหม่ เช่น การซุบซิบนินทาจากเพื่อนบ้าน ว่าเป็น พวกรักเสรี สำล่อน กำกัน หัวแข็ง ไม่อ่อนโยนร้องกันร้อย ฯลฯ และวิธีการสุดท้ายที่ค่อนข้างรุนแรงสำหรับเด็กรุ่น สาว หรือผู้หญิงที่ไม่ยอมเลิกปฏิบัติตามในกิจกรรมที่สังคม ถือว่าเป็นกิจกรรมของ “ผู้ร้าย” ก็คือการตีตรา (Labelling) ว่าหญิงเหล่านี้มีความผิดปกติจากมนุษย์ที่ไม่ไป ซึ่งอาจจะทำให้พ่อแม่ หรือสามีของผู้หญิงเหล่านี้ “ไม่อยอมรับ” และ “ขับไล่ออกไปจากสังคมของคน” หรือ อย่างรุนแรงที่สุด ก็คือการถือว่า หญิงเหล่านี้มีความผิด ปกติทางจิตที่จำเป็นต้องส่งตัวไปกักขังในโรงพยาบาลจิต จนกว่าผู้หญิงเหล่านี้จะทำตัวตามแบบฉบับของ “ผู้หญิง” ที่พ่อแม่ หรือสามีต้องการเห็น³⁶

การควบคุมให้สตรีทำตัวตามแบบฉบับดังกล่าววนั้น มีความสำคัญเกี่ยวข้องกับความเป็นความตายของสังคม ก็ เพราะความคิดต่อสตรีดังกล่าววนั้นเกี่ยวพันไปถึงมิติด้าน เศรษฐกิจ สังคมและการเมืองในระดับกว้าง ทราบเท่า ที่ผู้หญิงยังคงอยู่กับการนำรุ่งด้วยภาษาเสน่ห์ของตน เพื่อผูกมัดใจชายคนรักและสามีเอาไว้ในนั้น ทราบนั้นว่า การอุรุกิจเสือผ้าภารณ์ เครื่องสำอางค์ที่มีวิธีการลง ทุนหมุนเวียนนับเป็นล้าน ๆ ดอลลาร์ก็ยังต่ำเนินต่อไปได้ ด้วยดี เมื่อสตรีแม่บ้านทั้งหลายหมกมุ่นชีวิตติดใจอยู่ภายในบ้าน อุตสาหกรรมผ้าปูที่นอน ปลอกหมอน และ เครื่องடกแต่งบ้านที่มีมูลค่าบันทันล้านดอลลาร์ก็ยังเจริญ รุ่งเรืองต่อไปได้ ถ้าหากผู้หญิงยังคงหัวอ่อน ว่าตอนสอน

เข้า อดทนในการทำงานที่น่าเบื่อหน่ายได้โดยไม่ปรีปาก ตระหนั่นบรรดาสายทุนเจ้าของโรงงานก่อตัวและผู้จัดการ สำนักงานต่าง ๆ ก็จะไม่มีปัญหาเก็บคนงานหอบเงินและ เสมิยนเลขานุการหอบเงินของตน ทั้งหมดติดกันผู้หญิงตัดสิน ใจไม่ได้ ทำงานแบบผู้ชายไม่ได้ ทำให้วางการเมืองก็ ระดับประเทศและระดับโลกถูกผูกขาดอยู่ในพวกของ ผู้ชายเท่านั้น

วิพากษ์ทฤษฎีจิตวิทยา

ตามปกติแล้ว วิชาจิตวิทยาทั่วไปคงมีจุดบอด ของตนอยู่แล้ว จุดบอดนี้เกิดขึ้นจากลักษณะพิเศษของการ หล่ายอย่างของตัววิชาเอง และเมื่อมีการนำวิชาจิตวิทยา มาขยายใช้อธิบายปัญหาสตรี ลักษณะไม่สมบูรณ์นั้นก็กลับ ยิ่งเพิ่มความอับลักษณ์มากยิ่งขึ้น

วิชาจิตวิทยาไม่ว่าจะเป็นพากเพียติกรรมนิยมหรือ พากเพียบุคคลิกภาพต่างก็ใช้งานจำกัดการศึกษาของสาขา วิชาไว้เพียงแค่จะดูว่าคนแสดงพฤติกรรมอย่างไร เช่น สนใจแต่อิทธิพลการทำงานของกระบวนการรัดเกล้า ทางสังคมที่มีต่อปัจเจกบุคคล แต่ก็ไม่เคยตั้งคำถามว่า เนทุนหรือทำให้คนจึงทำเช่นนั้น กระบวนการรัด เกล้าทางสังคมเกิดขึ้นมาในรูปแบบนั้นเพื่อประโยชน์อัน ใด รวมทั้งไม่เคยตั้งคำถามต่อไปด้วยว่า จะทำอย่างไร ให้คนประพฤติตີบปฏิบัติไปในอีกแบบหนึ่ง

มาร์กซ์ได้เคยกล่าวอุปมาอย่างเปรียบเทียบระบบ ทุนนิยมกับเทพนิยายกรีกเรื่อง *Cacus* ซึ่งเป็นคนที่ไม่ ว้ามไว้ที่บ้านของตน แต่ *Cacus* ได้จุงวัวให้เดินโดย หลังจากแหล่งที่ไม่สามารถถึงบ้านของตนเพื่อให้เกิดรอย เท้าเสมือนกับวัวที่ไม่ยานั้นเดินออกไปจากบ้านของ ตน และกล้ายเป็นว่า *Cacus* หัวใจนั้นคือเจ้าของวัว มาร์กซ์กล่าวว่าตัวนายทุนนั้นก็เปรียบเสมือน *Cacus*

- 18) อ้างจาก Juliet Mitchell, **Psychoanalysis and Feminism**, Penguin Books, 1974, P. 218.
- 19) Clara Thomson, Cultural Pressures in the psychology of women, (1942), in Green, M.R., (ed.) **Interpersonal Psychoanalysis : The selected papers of Clara Thomson**, NY : Basic Book, 1964.
- 20) J. Mitchell, op. cit., PP. 401 - 406.
- 21) E. Erikson., op. cit.,
- 22) Joseph Rheingold, **The Fear of Being a Women**, NY., Grune & Stratton, 1964, p. 714.
- 23) Bruno Bettelheim, "The Commitment Required of a Women Entering a Scientific Profession in Present Day American Society ", **Women and the Scientific Professions**, the MIT Symposium on American Women in Science and Engineering, 1965.
- 24) พจนานุกรมไทยฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2493 ถึงกับแปลคำว่า “หญิง” ไว้ว่า “คนที่ออกลูกได้” เท่านั้นเอง อ้างจาก สุพัฒนา เดชาติวงศ์ ณ อุบลฯ **จิตวิทยาของสตรี**, สนพ. บรรณกิจ, 2526, หน้า 117 - 118.
- 25) Magaret Mead, **Sex and Temperament in Three Primitive Societies** NY : William Morrow, 1935.
- 26) cf. Evelyn S. Kessler, **Women : An Anthropological View**, Holt, Rinehart & Winston, 1976, p. 18.
- 27) ผู้หญิงชาวยุโรปบางคนถึงกับพูดถึงการสมรส (และการมีครอบครัว) บุคปัจจุบันอย่างเผ็ดร้อนว่า “มีரากฐานมาจากความเป็นมาสและเย้ายोงอย่างดุเดือด ” ผู้ใดเป็นเจ้าของมดลูกผู้นั้นย่อมถูกจับตัววางตายให้ก้มหน้าตระหง่านอยู่กับงานบ้านอย่างน่าเบื่อหน่ายตลอดชีวิต ไม่ว่าเธอผู้นั้นจะมีการศึกษาและระดับผลิตปัญญาจะดีบีดี ลักษณะทางเพศที่ต้องทำร้ายตัวเองของผู้หญิง ดูได้จาก E. Gould Davis, **The First Sex**, (op. cit.) chap. 21.
- 28) ผู้ที่สนใจการสร้างนิพานปรัมปราเกี่ยวกับเรื่องลักษณะชอบทำร้ายตัวเองของผู้หญิง ดูได้จาก E. Gould Davis, **The First Sex**, (op. cit.) chap. 21.
- 29) ลักษณะเหล่านี้ถูกบัญญัติขึ้นมาจากการจิตแพทย์ เพื่อใช้เป็นเกณฑ์ในการวัดความเป็นปกติของผู้หญิง ดู Broverman et al. “Sex Role Stereotypes and clinical Judgement of Mental Health ”, **Journal of Consulting and Clinical Psychology**, Vol.34, 1970.
- 30) Naomi Weisstein, op. cit., pp. 400 - 401.
- 31) อ้างจาก กานุจนา คำสุวรรณ, เรื่องเดิม, หน้า 67 - 68.
- 32) cf. E.S. Kessler, op. cit., p.9.
- 33) J Williams, op.cit., p. 66.
- 34) Ibid., p. 70.
- 35) อ้างจาก พิมพ์วัลย์, เรื่องเดิม, หน้า 11.
- 36) ผู้ที่สนใจวิธีการที่จิตแพทย์ได้ใช้ข้ามเพศของตน เป็นเครื่องมือในการควบคุมความประพฤติของสตรีนั้น อ่านรายละเอียดได้จาก Phyllis Chesler, **Women and Madness**, London : Allan Lane, 1972.
- 37) cf. Bertell Ollman, **Social and Sexual Revolution**, London : Pluto Press, 1979, pp. 224 - 225.